

Козаченко Олексій Миколайович*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійно орієнтованої польської мови**Українсько-польського навчально-наукового інституту**Національного університету «Одеська політехніка», Одеса, Україна*E-mail: kozachenko.an@ukr.netORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3258-2722>**Особливості навчання українців граматики польської мови в умовах комунікативного підходу**

Вивчення іноземних мов дає можливість реалізувати комунікативні потреби особи, вирішити нагальні питання щоденного життя в новій для себе країні. Важливим залишається питання застосування комунікативного підходу у навчанні та водночас формування граматичної іншомовної компетенції. В умовах інтенсивного навчання українців польської мови порушення граматичних норм є фактором, який істотно ускладнює комунікацію і впливає на успішність мовлення. Поверхневе трактування засад комунікативної методики навчання, переконання у другорядності граматики, в результаті, суттєво знижує якість комунікації польською мовою.

Актуальність дослідження пов'язана із необхідністю удосконалення системи роботи із навчання граматики польської мови українців. У статті здійснено аналіз особливостей навчання та вивчення українцями граматики польської мови в умовах домінування комунікативного підходу. Врахування специфічних потреб цієї категорії мовців дозволить успішно адаптувати навчальний матеріал із граматики, запропонувати зміни до програм, більш ефективно використовувати навчальні посібники для роботи в україномовній аудиторії. Вивчення та систематизація досвіду викладання польської мови показує, що робота із формування граматичної компетенції здійснюється без необхідної системності, належного урахування особливостей та потреб україномовної аудиторії. Аналіз показав, що реалізація на практиці комунікативного підходу передбачає відхід від лінійної побудови курсу іноземної мови на користь циклічності чи концентричності у викладенні граматики, що суттєво ускладнює її засвоєння україномовними мовцями. Націленість комунікативного навчання на «природність» засвоєння правил граматики стикається із проблемою обмеженості кількості годин, що призводить до зменшення його результативності. При навчанні граматиці слід брати до уваги також психологічні фактори такі, як: переконання у шкідливості корекції учнів з боку викладача, «пастка комунікативності», критична оцінка рівня власних знань. Врахування усіх перелічених аспектів дозволить успішно адаптувати навчальний матеріал із граматики, запропонувати зміни до програм, більш ефективно використовувати навчальні посібники для роботи в україномовній аудиторії.

Це вимагає більш детального аналізу особливих потреб україномовних груп у частині опанування граматики польської мови. дозволить внести корективи до комунікативного навчання.

Ключові слова: польська мова як іноземна, комунікативний підхід, навчання граматики.

Вступ. Вивчення іноземних мов дає можливість реалізувати комунікативні потреби особи, вирішити нагальні питання щоденного життя в новій для себе країні, допомагає обмінюватись інформацією, висловлювати власні погляди, краще зрозуміти особливості способу життя, культури, ментальності інших людей (ESOKJ 2003: 14). Польська мова є ключем для здобуття відповідного суспільного статусу, запорукою вдалої інтеграції до нового середовища, у якому мовець планує отримувати освіту і працювати. Польща і надалі залишається досить привабливою для українців з огляду на географічну та культурну близькість, конкурентний рівень освіти (див. Izdebska-Długosz, 2015, 2017; Mucha, Rędziwiatr, 2019). Умовою успішної реалізації таких планів є добре володіння польською мовою. Однією з особливостей цієї групи мовців є виняткова вимогливість їх до правильності, нормативності використання граматичних форм польської мови. Більшість граматичних помилок, що допускаються українцями, у цілому не призводить до суттєвого порушення комунікації, натомість результати досліджень, а також практика викладання показують наполегливе прагнення цієї групи мовців уникати помилок, оскільки вони переважно негативно впливають на сприйняття їх

новим оточенням, подальшу соціалізацію та адаптацію (див. Ва́рко, 2005: 147; Krawczuk, 2011: 487; Izdebska-Długosz, 2021: 205).

Формування іншомовної граматичної компетентності є важливою складовою процесу навчання. Якщо порівняти, як практично здійснюється вивчення граматики та, наприклад, фонетики, то варто відзначити, що вивчення фонетики польської мови майже завжди відбувається методично більш правильно, ніж вивчення граматики. На заняттях переважають не розмови про особливості звуків і їх артикуляцію, а здійснюється практичне відпрацювання фонетично правильного читання та говоріння польською мовою. Іншими словами, фонетика польської мови завжди засвоювалась і засвоюється учнями не теоретично, а практично, як один з компонентів техніки читання та говоріння. На теорію фонетики витрачається значно менше часу, ніж на практичне оволодіння нею. Що ж до граматики, то на практиці стикаємось із застосуванням кардинально протилежних підходів. З одного боку, спостерігаємо налаштованість викладачів на таку організацію роботи із граматичним матеріалом, основною метою якої є чітке запам'ятовування правил. Учні виконують велику кількість вправ як для закріплення граматичних правил, так і для застосування їх при розшифровці та конструюванні речень польською мовою. Окремі викладачі перевантажують учнів складною системою граматичних (мовознавчих) понять, націлюють їх на здійснення порівняння граматичної будови української та польської мов, що значно зменшує ліміт часу на практичне тренування, розвиток живого мовлення. Натомість спостерігаємо й іншу крайність: учнів зовсім не знайомлять із граматичними правилами польської мови. Традиційна схема організації навчання передбачає наявність чіткої програми, узгодженого із нею змісту занять. Часто вона сприймається як мало ефективна. Усе це зменшує значення граматики і призводить до суттєвого послаблення уваги викладачів до її вивчення. І таке сприйняття ролі та місця граматичного матеріалу у навчанні іноземної мови характерне не лише для вітчизняного освітнього простору. Перша хвиля комунікативних методів, по суті, заперечувала необхідність навчання граматики, нівелювала її роль у комунікації. Знання граматики, мовляв, не впливає суттєвим чином на рівень володіння мовою і не полегшує спілкування із її носіями. Лише на початку дев'яностих граматика починає поволі повертати втрачені позиції. Саме у цей час з'являються дослідження, в яких здійснено спроби науково обґрунтувати та виправити недоліки комунікативних методів навчання іноземних мов (див. Puren 1988, Cieutat-Merly 1989, Bérard 1991, Germain 1993). Вирішення питань про вибір шляхів оволодіння граматичним матеріалом видається досить неоднозначним. Практика навчання наочно демонструє різні підходи до реалізації цього відповідального і принципового для подальшої успішності навчання питання (Zajac, 2004: 39).

Актуальність дослідження пов'язана із необхідністю удосконалення системи роботи із навчання граматики польської мови українців. Вивчення та систематизація досвіду викладання польської мови показує, що робота із формування граматичної компетенції здійснюється без необхідної системності, належного урахування особливостей та потреб україномовної аудиторії. Поверхневе трактування засад комунікативної методики навчання, переконання у другорядності граматики, в результаті, суттєво знижує якість комунікації польською мовою.

Мета та завдання дослідження. Важливим для вирішення питань формування граматичної компетенції українців, що вивчають польську мову є узгодження принципів традиційного комунікативного підходу зі специфікою засвоєння цього аспекту мовлення. Аналіз особливих потреб україномовних груп у частині опанування граматики польської мови дозволить внести корективи до комунікативного навчання. *Отримані в результаті важливі методичні параметри являтимуть собою основу для побудови ефективної моделі навчання.*

Матеріали та методи дослідження. Аналіз досвіду викладання польської мови українцям дозволив встановити, що *зосередженість цієї групи мовців на дотриманні нормативності використання граматичних форм, інтенсивність засвоєння нового матеріалу, фактор подібності обох мов суттєво ускладнюють реалізацію цілей комунікативного підходу. Тому здійснено спробу опису та класифікації таких специфічних потреб україномовних мовців, що дозволить інтегрувати граматичний аспект володіння мовою до процесу формування якісних умінь та навичок живого розмовного мовлення.*

Результати дослідження. Актуальним залишається питання застосування комунікативного підходу у навчанні та водночас формування граматичної іншомовної компетенції. Замінивши традиційні методи, що зосереджувались на навчанні та вивченні іноземної мови як логічної та послідовної системи, комунікативний підхід концентрується, головню, навколо комунікативних ситуацій. Відповідно, основна увага зосереджена у такому навчанні не на системі мови, а на комунікації, успішній її реалізації. Практики запам'ятовування граматичних структур втратили актуальність як важливий компонент навчання. Натомість учні мали засвоювати найбільш вживані розмовні конструкції, окремі вислови, що притаманні живій розмовній мові. Правильність, нормативність використання їх не вважались при такому навчанні

критично важливими, адже здебільшого суттєво не шкодили комунікації. Не зважаючи на свої численні переваги, комунікативний підхід на початку дев'яностих років минулого століття зазнав все ж критики з боку викладачів-практиків та науковців. Природно, що в умовах навчання, переважно непристосованих до розвитку комунікативної компетенції, реалізувати теоретичні концепції та рішення комунікативного підходу виявилось доволі проблематичним (Janowska, 2011: 35).

Переконання, що граматики є необхідною для правильного функціонування комунікації суттєво розширило поле для досліджень особливостей формування саме граматичної компетенції у процесі комунікативного навчання. Доречно згадати у цьому зв'язку, наприклад, «семантичну граматику» (див. Courtillon, 2004). Також одним із цікавих підходів є ознайомлення учнів із граматичними правилами при створенні висловлювань іноземною мовою (див. Besse 1974). Учень мав відкривати для себе правильність функціонування мови, знайомитись із граматичною структурою мови шляхом узагальнень (індукції) на підставі контексту. Таким чином, маємо вдалі приклади інтеграції граматики до комунікативно орієнтованого навчання. Реалізація на практиці комунікативного підходу передбачає відхід від лінійної побудови курсу іноземної мови на користь циклічної чи концентричної прогресії у викладенні граматики. Відповідно перше ознайомлення учня із певним явищем, граматичною структурою іноземної мови відбувається лише частково. Викладач має ще кілька можливостей за деякий час повернутись до цієї ж граматичної теми. Необхідність здобуття нової інформації у такому навчанні підпорядкована потребами здійснення комунікації. Можна визнати, що позитивною рисою такого навчання є те, що учні мають можливість неодноразово повертатись і повторювати раніше засвоєне. Маємо водночас відзначити, що учні, особливо найбільш успішні, не задовольняються такою дозованою, неповною інформацією щодо граматики польської мови. Вони потребують більш повної картини. Тому викладачеві доводиться корегувати власну роботу, додавати необхідні компоненти, змінювати черговість подання матеріалу. Практика свідчить, що недоліки у навчанні граматики польської мови значно збіднюють «кінцевий продукт», роблять його менш конкурентним у ситуаціях живого спілкування із носіями мови. Не маючи можливості змінити зміст вже створених навчальних посібників, а найбільш популярні на нашому ринку підручники польської мають характер універсальний, а отже розраховані на широке коло іноземців, викладач в україномовній аудиторії змушений повсякчас щось додавати, змінювати, уточнювати. Таким чином, не відмовляючись і не заперечуючи ефективність комунікативного навчання, маємо обрати таку стратегію поведінки із граматичним матеріалом, яка б враховувала потреби україномовного мовця.

Метою вивчення іноземної мови є практичне оволодіння нею, а тому граматиці слід навчати не стільки шляхом викладення та засвоєння її теорії, скільки шляхом практичного закріплення тих чи інших граматичних особливостей іншомовного мовлення. Навчання польської мови українців, зокрема граматичного її аспекту, має низку особливостей, які обов'язково слід враховувати. Оскільки учень вже має певну систему знань із граматики української мови, під час вивчення польської порівняння ним граматичних фактів обох мов уникнути практично неможливо. Польську та українську більше поєднує ніж розділяє, незважаючи на те, що обидві мови належать до різних груп (Izdebska-Długosz, 2021: 198). Спільними рисами граматичних систем обох мов є: флексійність, система дієслівних часів, наявність подібних граматичних категорій, ідентичний поділ на частини мови, наближений синтаксис (Dalewska-Greń, 1996; Hofmański, 2014: 27–37). На вивчення польської мови українцями суттєво впливають два чинники, появу яких можна пояснити такою близькістю. Це транспозиція та інтерференція. Перша суттєво полегшує і пришвидшує процес опанування нової мови, особливо у частині розуміння українцями польської мови, друга навпаки – ускладнює формування мовленнєвих навичок, оскільки є причиною численних помилок (Arabski, 1980: 13). Вплив інтерференції значно погіршує ефективність комунікативного підходу, який широко використовується у практиці навчання українців польської мови. Здійснюючи комунікацію рідною мовою, учень не замислюється над особливостями та правильністю застосування знань із граматики, адже засвоює готові форми протягом значного часу і має також тривалий період для їх практичного відпрацювання, корекції. Натомість умови інтенсивного навчання українців польської мови спонукають мовця аналізувати певні граматичні явища обох мов навіть за бажання уникати їх порівнянь та зіставлень. Труднощі, що виникають при цьому можна пояснити природною потребою узагальнення збудника, яка пов'язана із недостатнім, через їх поверхневу подібність, розрізненням мовних елементів двох мов (Komarowska, 1975: 99–100; Izdebska-Długosz, 2021: 201). Мовець сприймає, структурує, зберігає і використовує елементи нової для нього польської мови в формах мови рідної. Відбувається це, з лінгвістичної точки зору, як результат взаємного накладання систем обох мов. Такі помилки утруднюють комунікацію. На це вказано у стандартах, що оцінюють рівень володіння іноземцями польською мовою. Мовна помилка тут вважається елементом, який істотно ускладнює або навіть унеможлиблює комунікацію і впливає на результативність мовленнєвого акту (див. ESOKJ 2003: 134). Прихильники комунікативного підходу, особливо найбільш радикальні,

схильні вважати правильним усе те, що надається до декодування. Вони не сприймають відхилення від граматичної норми як суттєве порушення, якщо це дозволяє співрозмовникам порозумітись. Особливої впевненості прихильникам такої стратегії додають факти використання українцями польської мови. Варто визнати, що більшість граматичних помилок, які ними допускаються, не призводять до суттєвого порушення комунікації. (Izdebska-Długosz, 2021: 205). Це не означає, однак, що можна їх ігнорувати.

Черговим аргументом, який послаблює ефективність комунікативного підходу у вивченні граматики є також і те, що принципова налаштованість його прихильників на «природність» засвоєння правил граматики натикається на досить обмежену кількість годин для навчання. Маємо засвоювати правила «на практиці», виконуючи якомога більшу кількість тренувань. Однак слід пам'ятати, що носій польської мови аби досягти, наприклад, рівня B1 «тренується» майже 12–13 років. Тому уникнути етапу пояснень, роботи над правилом практично неможливо.

Порівняльні дослідження граматичних систем обох мов, а також результати спостережень за навчанням дають нам доволі вичерпне уявлення про номенклатуру помилок, яких припускаються українці вивчаючи польську мову (див. Dąbrowska, 2004; Dąbrowska, Dobesz, Pasięka, 2010; Hofmański, 2014; Izdebska-Długosz, 2015, 2016a, 2016b, 2017; Komorowska, 1975; Krawczuk, 2005, 2007, 2011, 2012; Lesiów, 2003; Magnuszewska, 1981; Mazur, 1995). Специфічні особливості україномовних мовців, а саме зосередженість на дотриманні нормативності використання граматичних форм, а також виняткова вимогливість що до цього окремих учнів суттєво ускладнює реалізацію комунікативного навчання (Izdebska-Długosz, 2021: 214). Однією з особливостей навчання українців польської мови є те, що контроль за правильністю та дотриманням граматичної норми з боку учня посилюється на етапі, коли у мовця є можливість відносно успішно створювати висловлювання польською мовою. Задіяння цього механізму часто перешкоджає здійсненню вільної комунікації. Особливо прикро, що намагання контролювати правильність використання граматичних форм притаманне учням, які вже мають сформовані навички володіння нормативною мовою. Причини цього вбачаємо у певній психологічній налаштованості, адже учень цілком необґрунтовано вважає, що робить помилки, сумнівається у власних знаннях. Він змушений зупинитись аби відновити у пам'яті правила, винятки тощо. Враховуючи обсяги засвоєного, зробити це досить складно, а іноді просто неможливо.

Ще одним суттєвим фактором, який впливає на навчання та вивчення граматики є уявлення учня, що польська мова є близькою, зрозумілою, а тому нескладною у вивченні. Саме ситуація навчання польської мови українців дозволила говорити про таке явище як «пастка комунікативності» (див. Skalska, Skalski, 1995; Seretny, 2018: 295). Д. Іздебска-Длугош зазначає з цього приводу, що досягнувши певного рівня умінь і внаслідок переконання про виняткову подібність між двома мовами (українською та польською) в учнів зникає мотивація до подальшого удосконалення умінь та навичок. Їх уявлення про ефективність та правильність використання мови підсилюється також внаслідок відсутності зворотного зв'язку з боку викладача, оскільки, на думку дослідниці, польська культура спілкування заперечує можливість виправлення помилок співрозмовника (див. Izdebska-Długosz, 2021: 200). Спостерігаємо і серед українських викладачів прихильність такій тактиці у навчанні. Ба більше – зростає переконання у шкідливості корекції учнів задля «вдалої та впевненої комунікації», «подолання мовного бар'єру» тощо. Варто додати також, що в деяких учнів, особливо які вже мають певний досвід навчання, починають функціонувати механізми, який «забороняє» або ставить під сумнів правильність використання форми, слова, або навіть цілої конструкції, яка здається мовцю дуже подібною до рідної, української. Отож «пастка комунікативності» спрацьовує також і на цьому етапі, що теж ускладнює комунікацію.

Аналіз посібників і підручників для навчання польської мови початківців наочно доводить, що найбільш розповсюдженими є вправи, що призначені для самостійного опрацювання (див. Garncarek, 2006; Gołkowski, Kiermut, Kuc, Majewska-Mayers, 1997; Lipińska, 2004; Machowska, 2010, 2011; Maliszewski, 2020). У тренувальних вправах граматичні структури проілюстровано послідовно та із дотриманням поступового підвищення рівня складності. Така організація навчання довела свою ефективність і дозволила вивільнити навчальний час від праці, яку учні навіть на початковому етапі можуть виконувати самостійно. Вправи із граматики, які мають підготувати учня до навчання живому розмовному мовленню, можна умовно розділити на дві групи. Перша – це звичайні вправи зі стилістично нейтральним мовним матеріалом В методичній літературі зазначається, що метою використання таких вправ є забезпечення регульованого використання активних одиниць мови, варіювання усіх засвоєних словосполучень і речень. Друга група вправ, яка готує до реалізації живого розмовного польського мовлення має особливий характер: вони призначені для відпрацювання стилістично забарвленого мовного матеріалу. Значна група посібників пропонує користувачам цілеспрямовано активізувати засвоєний граматичний матеріал в межах контексту. З цією метою, вочевидь, до складу кожного розділу, що торкається певної граматичної теми, уведено зв'язаний текст. Учень, таким чином, має, по-перше, ознайомитись із

функціонуванням граматичної категорії у живому мовленні, а, по-друге, засвоїти вже готові конструкції для розвитку власного мовлення іноземною мовою. Отож граматику може слугувати комунікації і навпаки. Не торкаючись докладно питання критеріїв відбору та якості таких навчальних текстів, ми, разом із тим, цілком погоджуємось із важливістю такого підходу. Однак на практиці інтегрувати граматичний матеріал таких посібників до системи комунікативного навчання, базою для здійснення якого є відповідні підручники для іноземців, не завжди досить легко. Причина у самій структурі таких збірників. Побудовані вони за лінійним принципом, відповідно до якого кожна тема із граматики розкривається максимально повно. Наприклад, засвоєння форм певного відмінка відбувається у однині і, природно, у множині. Натомість у практичних посібниках така логічність та послідовність майже не простежується. Структурованість у сприйнятті матеріалу польської мови українцями дуже часто не дозволяє робити такі «стрибки» без належного завершення роботи над конкретною граматичною темою. Не забуваючи про стратегічну мету вивчення іноземної мови – оволодіння живим, розмовним мовленням, можемо стверджувати, що такі вправи у цілому ефективно сприятимуть засвоєнню стилістично нейтрального матеріалу, що надає елементарні можливості для висловлювань іноземною мовою. Особливо важливо це тому, що учні, намагаючись сформулювати фразу польською мовою і створюючи її на базі рідної мови, опиняються на рівні, який з об'єктивних причин є поки що недосяжним для них ані з точки зору лексики, ані з огляду на складність граматичних конструкцій. Іншими словами, маємо виробити в них здатність висловлюватись так як вони поки що вміють, а отже перебудовувати фрази, спростувати їх наближаючи до актуального рівня володіння мовою. Навчання має, таким чином, починатись із елементарного тексту, тобто навчального монологу – зв'язаної за змістом серії речень. Закріплені у навчальному монолозі мовний матеріал вже на цій першій стадії має перетворитись на якийсь найбільш елементарний різновид навчального спілкування. Іншими словами, відбувається проста репродукція закріпленого мовного матеріалу. Окремі речення використовуються в якості стрижневих компонентів-реакцій на попередній поштовх, імпульс з боку викладача переважно у формі, яка була засвоєна учнем в роботі над навчальним монологом. При цьому незначні зміни у формі припустимі на цьому етапі лише у мові викладача, тоді як мова учня має лише реактивний, при цьому лише суто репродуктивний характер. Допустимі зміни – це, переважно, питання викладача, що спираються на готовий матеріал. Оскільки робота здійснюється на підставі вже вивченого зв'язаного тексту, то вона набуває приблизно такого вигляду: учень розповідає (наприклад, про себе), репродукуючи засвоєні їм речення. Час від часу викладач перериває його запитанням, що будується на підставі того ж - таки тексту.

Також важливим питанням навчання граматики польської мови є формування в учнів системи граматичних понять. Необхідність таких знань продиктована практичною потребою, оскільки переважна більшість наших учнів прагнуть підтвердити рівень знань і отримати відповідний сертифікат. Погодимось із тим, що надмірне перевантаження граматичною термінологією під час навчання у цілому негативно впливає на такий важливий і досить обмежений ресурс як час. Натомість аналіз системи сертифікаційних завдань, практика навчання показали, що учень повинен знати і орієнтуватись у таких, поняттях як відмінок, назви частин мови, однина, множина, дієслівний вид, час, спосіб тощо. Звертаємо на це особливу увагу тому, що викладачі-практики іноді наполегливо ігнорують цей аспект навчання українців польської мови.

Обговорення результатів. Дослідження практичного досвіду підтвердило нашу думку про те, що процес навчання та вивчення граматики польської мови дорослих українців відзначається низкою особливостей, які суттєво впливають на успішність засвоєння цього аспекту мови. Неналежна увага до специфічних потреб україномовних мовців створюють труднощі у реалізації комунікативного навчання польської мови.

Основний характер протиріч у реалізації засад комунікативного навчання і формування граматичної компетенції іноземної мови описані в дослідженнях ((Puren, 1988; Cieutat-Merly, 1989; Bérard, 1991; Germain, 1993; Janowska, 2011; Zając, 2004). Разом із тим, на необхідність та важливість вирішення питання інтегрування граматичного матеріалу до структури комунікативного навчання вказується, зокрема, у працях (Arabski, 1980; Besse, 1974; Courtillon, 2004; Dąbrowska, 2004; Izdebska-Długosz, 2021). Дослідження вчених підтверджують також необхідність здійснення подальшої корекції системи навчання та вивчення граматики польської мови, зокрема і україномовних груп дорослих (Dąbrowska, 2004; Hofmański, 2014; Izdebska-Długosz, 2015, 2016a, 2016b, 2017; Krawczuk, 2005, 2007, 2011, 2012; Lesiów, 2003; Magnuszewska, 1981; Mazur, 1995).

Здійснюючи характеристику типових труднощів та помилок, що супроводжують україномовних мовців під час вивчення граматики польської мови, ми ознайомились із працями польських методистів (Komorowska, 1975; Dąbrowska, 2004; Dąbrowska, Dobesz, Pasięka, 2010; Izdebska-Długosz, 2016a; Izdebska-Długosz, 2021), у яких детально охарактеризовані помилки, вказано на причини їх появи та

можливі шляхи їх подолання. В аналізі враховані також досвід вчителів-практиків, що дозволило з'ясувати сутності проблем, із якими вони стикаються під час навчання дорослих. Сформувані об'єктивні критерії для аналізу дозволило нам проведення опитування серед наших учнів дорослого віку. Використовуючи думки та оцінки викладачів та учнів, ми підтвердили необхідність переосмислення не лише методів і технік навчання граматиці польської мови, а й його змісту, пропорцій та структури у цілому. Практичну мету таких досліджень вбачаємо також у спробах розв'язання наявних складнощів у навчанні польської мови українців, здійснення певної ревізії традиційної моделі навчання польської мови як іноземної.

Висновки. В умовах інтенсивного навчання українців польської мови порушення граматичних норм є фактором, який істотно ускладнює комунікацію і впливає на результативність мовлення. Вимогливість україномовних мовців до правильності, нормативності використання граматичних форм польської мови змушує суттєво корегувати навчання. Традиційна схема, що передбачає наявність чіткої програми, узгодженого із нею змісту занять сприймається у комунікативному навчанні як мало ефективна. Реалізація на практиці комунікативного підходу передбачає відхід від лінійної побудови курсу іноземної мови на користь циклічності чи концентричності у викладенні граматики. Структурованість у сприйнятті матеріалу польської мови українцями дуже часто не дозволяє робити такі переходи без належного завершення роботи над конкретною граматичною темою у максимально повному обсязі. Націленість комунікативного навчання на «природність» засвоєння правил граматики стикається із проблемою обмеженості кількості годин, що призводить до зменшення його результативності. На вивчення польської мови українцями суттєво впливають також транспозиція та інтерференція. Особливо слід враховувати інтерференцію, яка ускладнює формування мовленнєвих навичок, оскільки є причиною численних помилок. При навчанні граматиці слід брати до уваги також психологічні фактори такі, як: переконання у шкідливості корекції учнів з боку викладача, «пастка комунікативності», критична оцінка рівня власних знань тощо. Аналіз посібників і підручників для навчання польської мови доводить, що найбільш розповсюдженим є серія вправ, що зв'язані за змістом та призначені для самостійного опрацювання. Вдало інтегрувати на практиці граматичний матеріал таких посібників до системи комунікативного навчання вдається лише з урахуванням особливостей та потреб україномовної аудиторії.

References

- Arabski, J. (1980). Warunki i sposoby występowania interferencji. *Wybrane metody glottodydaktyki* / red. J. Arabski. Katowice. P.9–19.
- Bańko, M. (2005). Wykłady z polskiej flekcji. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN.
- Bartnicka, B., Dąbkowski, G., & Jekkiel, W. (2010). Uczymy się polskiego. Podręcznik języka polskiego dla cudzoziemców. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Besse, H. (1974). Les exercices de conceptualisation ou la réflexion grammaticale au niveau. *Voix et Images du CREDIF*, Vols. 2. pp. 38–44.
- Bérard, E. (1991). L'approche communicative. Théories et pratiques. Paris: CLE International.
- Bérard, E. (2009). Les tâches dans l'enseignement du FLE: rapport à la réalité et dimension didactique, la perspective actionnelle et l'approche par tâches en classe de langue. *Le français dans le monde*. Paris. № 45. pp. 36–44.
- Cieutat-Merly, B. (1989). Grammaire et approche communicative ou l'inséparabilité des contradictoires. *Langues Modernes*. Vols. 5, pp.35–47.
- Courtillon, J. (2004). Pensez le déroulement des cours. Organisez les activités pour apprendre. L'apprentissage de la grammaire par le texte. *Le français dans le monde*. Paris. Vols. 331. pp. 25–28.
- Dalewska-Greń, H. (2005). Języki słowiańskie. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
- Dąbrowska, A. (2004). Najczęstsze błędy popełniane przez cudzoziemców uczących się języka polskiego jako obcego. *Opisywanie, rozwijanie i testowanie znajomości języka polskiego jako obcego* / Ed. A.Seretny, W. Martyniuk, E. Lipińska. Kraków : Universitas, pp.105–136.
- Dąbrowska, A., Dobesz, U., & Pasieka, M. (2010). Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie. Warszawa : Ośrodek rozwoju edukacji.
- Garncarek, P. (2006). Czas na czasownik. Ćwiczenia gramatyczne dla poziomu B2. Kraków: Universitas.
- Germain, C. (1993). Evolution de l'enseignement des langues, 5000 ans d'histoire. Paris: CLE International.
- Gołkowski, M., Kiermut, A., Kuc, M., & Majewska-Mayers, M. (1997). Gdybym dobrze znał język polski (wybór tekstów z ćwiczeniami do nauki gramatyki polskiej dla cudzoziemców). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Hofmański, W. (2014). Transfer ujemny a kompetencja językowa. Język polski w nauczaniu słowian. Praha : Wydawnictwo Karolinum.

Izdebska-Długosz, D. (2015). Wizerunek Polski wśród Ukraińców rozpoczynających studia w Polsce – wyniki badań sondażowych. *Sąsiedztwa III RP – Ukraina. Zagadnienia społeczne* / Ed. M.Dębicki, J.Makaro. Wrocław: Wydawnictwo Gajt. pp.272–284.

Izdebska-Długosz, D. (2016 a). Możliwości wykorzystania transferu pozytywnego w nauczaniu języka polskiego jako obcego Ukraińców. *Współczesny świat słowiański 2 I* Ed. K.Feruga, A.Ostrowska-Knapik. Praha : Verbum. pp.191–201.

Izdebska -Długosz, D. (2016 b). Z praktyki nauczania języka polskiego jako obcego w środowisku ukraińskojęzycznym. *Obszary polonistyki 2. Język-kultura-literatura* / red. A.Oronowicz-Kida, A. Mysza. Rzeszów :Wydawnictwo uniwersytetu Rzeszowskiego. pp.147–156.

Izdebska-Długosz, D. (2017). Inność/ Obcość akceptowana czy odrzucana – Polacy i Ukraińcy wobec błędów językowych w polszczyźnie. *Obszary polonistyki 3.Inny/ Obcy w literaturze, kulturze i języku I* Ed. A.Oronowicz-Kida, A. Mysza, J.Pasterka. Rzeszów :Wydawnictwo uniwersytetu Rzeszowskiego. pp.63–74.

Izdebska-Długosz, D. (2021). Podobieństwa, które przeszkadzają, czyli o nauczaniu polszczyzny Ukraińców. *Dydaktyka języka polskiego jako nierodzimego. Konteksty– dylematy – trendy I* Ed. A.Seretna, E.Lipińska. Kraków : Universitas. pp.197–223.

Janowska, I. (2011). Profil dorosłego uczącego się języka polskiego jako obcego, czyli kto, gdzie, dlaczego i w jaki sposób uczy się języka polskiego w naszym kraju? *Neofilolog*. Poznań. Vols 37. pp.75–86.

Komorowska, H. (1975). Nauczanie gramatyki języka obcego a interferencja. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Krawczuk, A. (2005). Trudne miejsca w gramatyce polskiej dla Ukraińców (w związku z przygotowaniem podręcznika „Polska fleksja z ćwiczeniami dla Ukraińców”). *Nauczanie języka polskiego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej I* Ed. P.Garncarek. Warszawa : Uniwersytet Warszawski. pp.491–497.

Krawczuk, A. (2007). Błędy gramatyczne studentów polonistyki lwowskiej spowodowane polsko-ukraińską interferencją. *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych I* Ed. M.Czerwińska, K.Meller, P. Flicińska. Poznań : Wydawnictwo naukowe UAM. pp. 809–823.

Krawczuk, A. (2011). Błędy językowe w polszczyźnie Ukraińców powodujące zakłócenia komunikacji z Polakami. *Tożsamość na styku kultur I* red. I. Masojć, H.Sokołowska.Vilnius: Edukologia. pp. 480–494.

Krawczuk, A. (2012). Gramatyczna kategoria rodzaju w języku polskim i ukraińskim : paralele i kontrasty. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*.Warszawa. T. LVIII. pp.151–167.

Lipińska, E. (2004). Z polskim na ty . Kraków: Universitas.

Łesiów, M. (2003). Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego. *Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniem językowymi I* red. D.Buczko, M.Łesiów. Lublin : Wydawnictwo KUL. pp.23–35.

Machowska, J. (2010). Gramatyka? Dlaczego nie? Ćwiczenia gramatyczne dla poziomu A2. Kraków: Universitas.

Machowska, J. (2011). Gramatyka? Ależ tak! Ćwiczenia gramatyczne dla poziomu A1. Kraków: Universitas.

Magnuszewska, Z. (1981). O błędach językowych spowodowanych interferencją (na przykładzie analizy systemu morfosyntaktycznego i leksykalnego języka francuskiego). Zielona Góra : Wyższa szkoła pedagogiczna.

Maliszewski, B. (2020). Gramatyka z kulturą przez przypadki. Lublin.

Mucha, J., & Pędziwiatr, K. (2019). Cudzoziemcy na polskich uczelniach. Raport OWIWM. Kraków : Uniwersytet ekonomiczny w Krakowie.

Mazur, J. Językowe i kulturowe uwarunkowania kształcenia sprawności komunikacyjnej /Ed. J.Mazur. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. pp. 27–37.

Puren, Ch. (1988). Histoire des méthodologies de l'enseignement des langues. Paris : Nathan/CLE International.

Rada Europy. (2023). Europejski system opisu kształcenia językowego. Warszawa: Wydawnictwa CODN.

Seretny, A. (2018). W pułapce interkomprehensywnej komunikatywności. *Polonistyka w XXI wieku : między lokalnym a globalnym I* red. A. Krawczuk, I. Bundza. Kijów : INKOS. pp. 291–303.

Skalska, A., & Skalski, T. Pułapka komunikatywności. *Kształcenie sprawności komunikacyjnej Polaków ze Wschodu I* Ed. J. Mazur. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. pp. 49–57.

Zajac, J. (2004). Kompetencja komunikacyjna w nauczaniu języków obcych – retrospekcje, introspekcje i prognozy. *Języki obce w szkole*. Warszawa. Vols.2. pp.3–9.

Zawadzka, E. (2004). Nauczyciele języków obcych w dobie przemian. Kraków: Impuls.

Żylińska, M. (2008). Postkomunikatywna dydaktyka języków obcych w dobie technologii informacyjnych. Teoria i praktyka. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

Advantages of teaching Ukrainians the grammar of the Polish language using a communicative approach

Kozachenko Oleksii

*PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences),
Associate Professor of the Department of Professionally Oriented Polish Language
Ukrainian-Polish Educational and Scientific Institute at the Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine*

Learning foreign languages makes it possible to realize the communicative needs of a person, to solve urgent issues of daily life in a new country for himself. The question of using a communicative approach in learning and at the same time forming grammatically foreign language competence remains important. In the context of intensive training for Ukrainians in the Polish language, the violation of grammatical norms can significantly complicate communication and impact the success of speaking. The quality of communication in Poland is significantly reduced by the superficial interpretation of communicative teaching methods and the belief in secondary grammar.

The relevance of the study is connected with the need to improve the system of teaching Polish grammar to Ukrainians. The article analyzes the peculiarities of teaching and studying the grammar of the Polish language by Ukrainians in conditions of the dominance of the communicative approach. Taking into account the specific needs of this category of speakers will allow you to successfully adapt the teaching material on grammar, propose changes to the programs, more effectively use the textbooks to work on the Ukrainian-speaking audience. The study and systematization of the experience of teaching the Polish language show that the work on the formation of grammatical competence is carried out without the necessary consistency, proper consideration of the characteristics and needs of the Ukrainian-speaking audience. The analysis showed that the implementation of the communicative approach in practice implies a departure from the linear construction of a foreign language course in favor of cyclicity or concentricity in the presentation of grammar, which significantly complicates its assimilation by Ukrainian speakers. The focus of communicative learning on the naturalness of mastering grammar rules is faced with the problem of limited number of hours, which leads to a decrease in its effectiveness. When teaching grammar, psychological factors should also be taken into account, such as beliefs about the harmfulness of student correction by the teacher, 'communication trap', and critical assessment of one's own knowledge level. Taking into account all these aspects will allow you to successfully adapt the grammar teaching material, propose changes to the programs, and more effectively use textbooks to work with the Ukrainian-speaking audience.

To master the grammar of the Polish language, Ukrainian-speaking groups require a more detailed analysis. Will allow you to adjust your communicative learning.

Keywords: *Polish as a foreign language, communicative approach, grammar training.*

Accepted: May 13, 2024